

DOCUMENTS DE LA FAMÍLIA D'EN PERE VIRGILI A VILALLONGA DEL CAMP

I. INTRODUCCIÓ

El present estudi és una reelaboració d'un treball imprès en «offset» que el Centre d'Estudis Tècnic-Turístics de Barcelona va tenir la gentilesa d'encarregar-me i després regalar als assistents de l'acte que, amb motiu del segon centenari de la mort d'en Pere Virgili, es celebrà a Vilallonga del Camp, el dia 13 de novembre de 1976.

Voldria que l'edició d'aquests documents, completada amb notícies dels metges i cirurgians de Vilallonga, servis d'homenatge al Dr. Salvador Vilaseca, qui tant a fet per les nostres terres.

No pretenc estudiar res del nostre personatge. Tan sols editaré l'acte del seu bateig, per altra banda molt coneguda, perquè entra dintre del context dels fills d'en Pere Joan Virgili (pare) i de Francesca Ballvé.

En apèndix donem la bibliografia més important referent al nostre metge.

II. ELS DOCUMENTS

Tots els documents que publicarem a continuació, ja en cita ja en transcripció íntegra, provenen de l'Arxiu parroquial de Vilallonga, concretament, d'un manual notarial del segle XIV i dels llibres de noces, de bateigs i de defuncions del segle XVIII.

És un deure de gratitud recordar les facilitats que em foren donades per en Josep Martorell, avui rector de Salou, i l'ajut, en tot moment, de l'actual rector del poble.

III. ELS PRIMERS VIRGILI A VILALLONGA

En el llibre més antic guardat al Arxiu parroquial de Vilallonga, que és un manual notarial dels anys 1480-1493 i que properament estudiarem, trobem citats els primers Virgili del lloc.

És probable que el cognom existís abans, però un incendi de l'any 1480 destruí l'antic arxiu de la parròquia.

Els documents més antics dels Virgili daten del 21 de maig de 1481. Son dos. Pel primer sabem que en Francesc Virgili, habitant del mas dels Virgili, terme de la Granja del Codony, parròquia de Vilallonga, vengué per set lliures barceloneses un censal mort, al jove Pere Bellvé —curiosa coincidència dels cognoms amb els del nostre metge— habitant del lloc de la Pobla de Mafumet, parròquia del Codony.

Son testimonis de la venda Joan Torrero y Damià Serra, els dos de Vilallonga.

Per el segon, també de la mateixa data, Francesc Virgili declara haver rebut de Pere Bellvé les set lliures citades en el document anterior.

Apareixen signant com a testimonis els mateixos que en el document primer.

IV. EL MATRIMONI DELS PARES D'EN PERE VIRGILI

El 12 de setembre de 1695 contragueren matrimoni a la parròquia de Sant Martí de Vilallonga els pares del nostre metge, és a dir, en Pere Joan Virgili, fill d'en Josep i de na Jerònima, naturals i habitants de Vilallonga, amb Francesca Ballvé, filla d'en Joan i de na Maria, originaris de Vilallonga, però habitants al lloc de Gratallops.

Beneí la unió en Josep Ballvé, oncle de l'esposa, qui, aleshores, era rector de Gratallops.

El 25 de novembre del mateix any, ambdós esposos dictaren al rector de Vilallonga, Emmanuel Hortonedá, els capitols matrimonials corresponents i, en data 12 d'octubre de 1696, els nous esposos prengueren missa a la parròquia.

El text del llibre de noces que hem comentat diu el següent:

Ab facultat expressa donada per mí Emanuel Hortonedá, doctor i rector de Vilallonga, lo reverent Joseph Bellver, rector de Gratallops, ha desposat ab paraula y de present a Pera Juan Virgili, fadri, pagés de Vilallonga, fill dels

honrats Joseph Virgili y Gerònima, coniuges, pagesos de dita Vilallonga, tots vivint, ab la honesta Francesca Ballvé, donsell, filla de Juan Bellvé y Maria Ballvé, pagesos de dita Vilallonga, avuy habitants a Gratallops, tribus solitis admissiōibus in Vilallonga in tribus diebus festivis et nullo reperto impedimento, fuerunt desposati die 12 septembris 1695.

Testis Josephus Gatellus, agricola Vilellonge et Jacobus Roig, agricola Grangie.

Capitula dictorum facta fuerunt sub posse mei rectoris, die 21 novembris 1695.

Aquest Josep Gatell era metge de Vilallonga, i el seu fill, del mateix nom, serà el que després pagarà les despeses de l'enterrament de la mare del nostre metge.

V. DOCUMENTS REFERENTS ALS PARES DEL NOSTRE METGE

En els llibres de baptismes de la parròquia hem trobat també les següents actes en les quals els pares del nostre metge figuren com a padrins:

El 15 d'agost de 1700, els esposos, foren padrins del nen en Francesc Virgili, fill d'un germà del pare del nostre metge, en Martí.

Francisco, Mariano, Joan, fill de Martí Virgili y de Paula, de aquell muller, pagesos de Vilallonga, foren padrins Pera Joan Virgili y Francesca Virgilia, pagesos de Vilallonga, fou batejat per lo reverent Joseph Bellver, presbitero y vicari perpètuu de Gratallops, 15 d'agost de 1700.

El 5 d'octubre de 1704, la mare del nostre metge, fou padrina del nen Joan Roig.

El 29 de maig de 1711, el pare, en Pere Joan Virgili, fou padrí de la nena, germana de l'anterior, Úrsula Roig.

Per últim, el 13 d'abril de 1716, Francesca Ballvé, la mare, fou padrina de Ramon Roig, nascut a La Granja.

VI. ELS FILLS DEL MATRIMONI VIRGILI-BALLVÉ

Els esposos Pere Joan Virgili i Francesca Ballvé, tingueren a Vilallonga vuit fills. El nostre metge fou el segon. Per ordre cronològic son els següents:

1. Maria Angela (4-VII-1697)
2. Pere Joan, el nostre metge (15-II-1799)

3. Gertrudis Maria (21-II-1701)
4. Tecla (31-I-1704)
5. Joan (14-IV-1706)
6. Francesca (13-IX-1709)
7. Ramon (5-V-1712)
8. Maria (28-II-1715)

Totes les dades anteriorment citades corresponen al jorn de baptisme.

Escriviren les actes baptismal sels sacerdots següents:

1. Emmanuel Hortonedá (Mariangela, Pere Joan, Tecla). Era el rector del lloc.
2. Josep Cervelló, prevere (Gertrudis Maria).
3. Jaume Lebrer, vicari (Joan).
4. Joan Torrero (Francesca). Era frare, amb llicència del rector Emmanuel Marrugat.
5. Fèlix, cavaller de la Santíssima Trinitat i vicari de Vilallonga (Ramon).
6. Emmanuel Marrugat, rector (Maria).

Veiem a continuació les partides de bateig dels fills del matrimoni registrades a la parròquia de Vilallonga del Camp:

1. Maria Angela

Maria Angela, Francisca, Elisabeth, filla de Pera Juan Virgili y Francisca Virgili, pagesos de Vilallonga; son padrins Joseph Virgili, pagès de dita vila y Francisca Ballvé; fou batejada per mi, Emanuel Hortonedá, doctor y rector de Vilallonga, als 4 de juliol de 1697.

Com podem veure es segueix el costum tradicional pel que fa als padrins. Ho son l'avi patern i l'àvia materna.

2. Pere Joan

Pera Juan, Fabrizi, Joseph, fill de Pera Juan Virgili y de Francisca Virgili, pagesos de Vilallonga. Foren padrins Juan Ballvé, pagès de dieta vila y Magdalena Taubi, muller de Juan Taubi, pagès de dita vila. Fonc batejat per mi Emanuel Hortonedá, doctor y rector de dita Vilallonga, als 15 de febrer de 1699.

Aquest document, com ja hem dit, ha estat editat en altres llocs i concretament en les biografies del nostre metge. Fou padri l'avi

matern. L'àvia paterna havia mort feia poc temps. La padrina del nostre metge fou una veïna dels Virgili.

3. Gertrudis Maria

Die 21 de febrer de 1701, fou batejada per mi Joseph Cervelló, presbiter, de llicència del doctor Emanuel Hortonedá, doctor, rector de Vilallonga, Gertrudis Maria, filla de Pera Juan Virgili y Francisca Virgili, pagesos de Vilallonga. Foren padrins Francisco Plana, fadri, fill del senyor Juan Plana y de la senyora Mariàngela Plana, pagesos de Vilallonga y Maria Carnisser, filla de Juan Carnisser y de Maria Carnisser.

Maria Carnisser fou parenta, germana segurament, del cirurgià de Vilallonga, Juan Carnicer.

Els Plana eren una de les famílies mes poderoses de Vilallonga.

4. Tecla

Tecla, Jerònima, Josepha, filla de Pera Juan Virgili y de Francisca Virgili, pagesos de Vilallonga; foren padrins Joseph Ferrer, pages de dita Vilallonga y Tecla Roig, viuda deixada de Jaume Roig, pagès de La Granja, parròquia de Vilallonga.

Fonc batejada per mi, doctor Emanuel Hortonedá, rector de Vilallonga, als 31 de gener de 1704.

No tenim notícies dels Ferrer. Els Roig, com ja hem vist més amunt erent oncles del nostre metge.

5. Joan

Vuy, 14 de abril de 1706, fonch bateiat per mi fra Jaume Lebrer, en las Fonts Baptismals de Sant Martí de Vilallonga, Juan, Joseph, Pau, fill legítim y natural de Pera Juan Virgili y de Francisca Virgili, sa muller. Foren padrins Juan Virgili, ferrer, de la Vila de Alcover y Marina Ribalta de la vila de Vilallonga.

En Joan Virgili, ferrer d'Alcover, era germà del pare del nostre metge, i la senyora Marina Ribalta era membre d'un altre de les famílies mes poderoses del lloc. El seu pare era notari.

6. Francisca

Als 13 de setembre de 1709, se a batejada en les Fonts Baptismals de la parroquial Iglésia de Sant Martí de Vilallonga, per lo frare fra Juan Torro, de llicència del senyor Emanuel Marregat, rector de la sobredita parròquia, a Francisca, Maria, Cecília, filla legítima y natural de Pera Juan Virgili y de Francisca Ballvé Virgili, sa muller, foren padrins Francisco Rox, fadri y Maria Valles, tots de la present parròquia de Vilallonga.

Els Roig eren parents dels Virgili i els Vallès eren originaris de La Granja. Maria, esposa de Francesc Vallès, moliner, morí el 26 de gener de 1765.

7. Ramón

Als sinch de maig de 1712, en les Fonts Baptismals de la Iglesia parroquial de Sant Martí Bisbe de Vilallonga del Camp y arquebisbat de Tarragona, segons ritu, disposició y solemnitat de la Santa Mara Iglésia, fonch per mi, fra Felix, cavaller del Ordre de la Santissima Trinitat y vicari de dita parròquia, bateiat un fill legítim y natural de Pera Juan Virgili, pagés de dita vila de Vilallonga y de Francisca Virgili y Bellvé. Padrins foren Ramon Vallés, moliner, habitant del moli de la Granja, de dita parròquia y Maria Agnes Esteve y Berenguer, muller de Jaume Esteve, doctor en Medicina, de dita vila de Vilallonga habitant, posant-li per nom Ramon, Martí, Jaume.

Ramon Vallés, moliner de la Granja, era marit de Maria Vallès, citada en el document anterior.

Agnès Berenguer fou l'esposa del metge Jaume Esteva qui tant influí en Pere Virgili.

Per aquestes dates devem situar la inundació del riu Glorieta on, segons les biografies del nostre metge, en Pere Virgili, ajuda en Jaume Esteva a atendre als afectats.

Crec que la inundació tingué mes importància a La Granja del Codony i que l'actuació d'en Pere Virgili es deu localitzar en aquest agregat, on oncles seus vivien i eren moliners.

8. Maria

Die vintivuit de febrer de mil setcents seta, en la parroquial Iglesia de Sant Martí de Vilallonga, fou batejada per mi, lo doctor Emanuel Marrugat, rector de Vilallonga, segons ritu de nostra mara santa, la Iglesia, una filla legitima y natural de Pera Juan Virgili, pagés de dita vila, y de Francisca Virgili Ballvé, tots del Camp i arquebisbat de Tarragona. Foren padrins Francisco Ballvé, pagés de Vilallonga y Paula Virgili y Caralt. Li posaren el nom de Maria, Rosa, Marina.

Els padrins eren oncles de la nova nascuda, és a dir, un germà de la mare i una germana del pare.

VII. ALTRES NOTICIES DELS GERMANS D'EN PERE VIRGILI

Hem localitzat al llibre de matrimonis de la parròquia dues notícies corresponents als germans del nostre metge Joan i Francesca.

Francesca contragué matrimoni amb Josep Puig, habitant de Vilallonga. La cerimònia tingué lloc a la parròquia el 17 de febrer de 1732. Els nous esposos prengueren missa a l'ermita del Roser un jorn després.

Joan Virgili es casà amb Teresa Guiot d'El Rourell, el 18 de gener de 1739. Sembla que va anar a viure en aquest lloc.

VIII. LA MORT D'EN PERE JOAN VIRGILI, PARE

En el llibre d'òbits de 1747 a 1828 i amb lletra del rector de Vilallonga, Emmanuel Gelat, en data 12 de desembre de 1748, llegim el següent text:

Die 12 del mes de desembre de 1748, morí en la present vila de Vilallonga del Camp y archebisbat de Tarragona, Pera Juan Virgili, pagés de dita vila.

Rebé antes los Sants Sagraments de Penitència, Viatich y Extremaució, com a bon christià.

Se li feren los actes funeral de enterro, novena y cap d'any ab assistència de quatre sacerdots comprés jo, lo rector, y dotze religiosos del Convent de Santa Anna, de Alcover.

Conforme disposà en son últim testament fou depositat son cadàver en lo fossar de la dita vila, baix la taulada, ahont se posen los llits de morts, en lo dia 14 de dit mes y any.

Com veiem, doncs, el pare d'en Pere Virgili morí el 12 de desembre i fou enterrat el dia 14 per quatre sacerdots i dotze religiosos recolets del convent de Santa Anna, d'Alcover.

El llibre d'òbits ens dóna a continuació les despeses de l'enterrament:

Lo gastat es lo següent:

Primo, per drets parroquials	6 lliures		
Item, per la absolta general		2 sous	
Item, per la Extremaució		2 »	
Item, per dret de campanes		3 »	
Item, per candeles y atxes			
Item, per ofertori de candeles	1 »	10 »	
Item, per les propines a sacerdots y religiosos	18 »		
Item, por prandio a sacerdots	4 »	10 »	
Item, per mon doble de nocturno		8 »	
Item, per lo dracàs		6 »	
Item, per presa del testament		10 »	
Item, per lo ataüt			
Item, per lo hàbit de Sant Francesch	5 »		
Item, per lo concert de sis atxes	1 »	10 »	
	41 lliures	1 sou	

Pere Joan Virgili havia fet testament el 17 d'abril de 1747, davant el notari de Vilallonga, Francesc Albinyana i Cossidor. D'aquest fet i del seu contingut el llibre d'òbits ens diu:

Féu testament en poder del Doctor Francisco Albinyana y Cossidor, notari de Vilallonga, a 17 d'abril de 1747, en lo qual dexà per satisfer los actes funerals la quantitat necesaria pagadora per son hereu.

Disposà axi matex que, seguida la mort de sa muller, Francisca Virgili, sian fundats en la parròquia de Vilallonga, dos aniversaris ab toch de campanes, lo un celebrador lo dia de son òbit y lo altre lo dia que succehirà lo òbit de sa muller.

Al mateix lloc on es troba escrit aquest òbit, i en lletra diferent que correspon al rector qui escriví la defunció de la seva muller Francesca, llegim:

Die 9 del mes d'agost 1756, fou trasladat lo cadàver del sobredit Pera Juan Virgili y collocat en la sepultura novament construhida en la hermita de Nostra Senyora del Roser, a expensas de son fill, don Pera Juan Virgili, director del Collegi de Cirugia de Càdiz y cirugià major de les Armades Navals del rey.

Debem assenyalar que, en Pere Virgili, fill, entre 1748 i 1756 escalaria les més altres cotes dintre la vida oficial.

IX. LA MORT I EL ENTERRAMENT DE FRANCESCA BALLVÉ, LA MARE

Francesca Ballvé morí el 8 d'agost de 1756 i fou enterrada un dia després. El llibre d'òbits citat, ens diu:

Dia 9 del mes de agost del any 1756, fou donada eclesiàstica sepultura en lo vas o sepultura novament construhida en la Hermita de Nostra Senyora del Roser de la vila de Vilallonga del Camp y archebisbat de Tarragona a expensas de don Pera Virgili, cirugià major de la Armada del Rey de Espanya y Director del Collegi Reial de Cirugia de la ciutat de Càdiz, per a si y sos pares y descendents, al cadàver de Francisca Virgili, sa mare, viuda deixada del quondam Pera Juan Virgili, qual morí lo die 8 del sobre dit mes y any havent rebut los sants sacraments de Penitència, Viàtic y Extremaunció, com a bona christiana.

No se li han fet los funerals per no haver agut temps per a disposar lo necessari quals se li faran el altra ocasió. Luego que pugan entrar fou acompanyat processionaliter lo cadàver a la hermita junt ab lo de son marit, que estava depositat en lo fossar, com consta atrás en diada de 12 *setembre* (error del capellà, deu dir, desembre) de 1748, por mi lo rector y altres dos sacerdots y sols consta una missa de cos present y als dos junts se ls don sepultura en lo sobredit vas.

Els funerals per la mare del nostre metge es retardaren fins el dia 1 de setembre, probablement perquè hi poguéssin assistir el fill que es trobava absent.

Al llibre d'òbits i en aquesta última data llegim:

Die primer del mes de setembre del any 1756 foren fets, en la parroquial Iglésia de Sant Martí de Vilallonga del Camp y arquebisbat de Tarragona, los actes funerals de cos present, novena y capdany de la quondam Francisca Virgili i Bellver, viuda deixada del quondam Pera Juan Virgili, pagés de la present vila qual morí lo dia 8 y fou enterrada lo dia 9 del mes d'agost del corrent any com és de veure sobre en lo present llibre.

Assistiren a dits actes quatre sacerdots comprés jo, lo rector y dotze religiosos del convent de Santa Anna de Alcover.

Lo gastat per dits actes és lo següent:

Primo, per drets parroquials	6 lliures		
Item, per extremaunció		2	sous
Item, per absolta general		2	»
Item, per dret de campanes		3	»
Item, per candeles y atxes que foren sis			
Item, per ofertori de candeles	1	»	17 »
Item, per lo censert de 6 atxes	4	»	14 »
Item, per propines dels sacerdots y ofici de difunts	25	»	
Item, per asossiar lo cadàver a la hermita ab dos sacerdots	4	»	
Item, per mon doble en lo ofici de difunts	1	»	4 »
Item, per prandio sacerdotum	4	»	8 »
Item, per predicador	2	»	
Item, per l'hàbit de Sant Francesch	8	»	
Item, per lo ataüt	2	»	12 »
	60 lliures	2	sous

El total de despeses d'aquest enterrament les pagà Josep Gatell, fill, relacionat amb Pere Virgili, que habitava a Reus, com diu una nota marginal adjunta al text: «Solvit omnia, Josephus Gatell, de Reus».

X. METGES I CIRURGIANS A VILALLONGA DEL CAMP RELACIONATS AMB LA FAMÍLIA VIRGILI

Donem a continuació una llista de personatges que exerciren les funcions de metges i cirurgians a Vilallonga i que tingueren relació amb la família Virgili:

1. **Jaume Esteva**

Metge originari de Gratallops, casat amb Maria Agnès Berenguer, originària de Tivissa. El doctor Jaume Esteva fou protector del nostre metge, ja que la seva muller, Maria Agnès, havia estat padrina del seu germà Ramon (vegeu el referent a bateigs).

Els Esteva tingueren un fill a Vilallonga que fou batejat el 6 de novembre de 1711 i li posaren el nom de Manuel.

2. **Josep Gatell**

Testimoni a les noces dels pares. Morí el 18 de juliol de 1749. El text del seu òbit ens diu que era cirurgià de la vila i que fou enterrat «devant lo arch possat entre los altars de Santa Lluçia y Santa Marina».

El seu fill Josep pagà les despeses de l'enterrament de la mare del nostre metge.

3. **Geroni Artal**

Doctor en medicina i cirurgià de Vilallonga. Va perdre un fill de nom Manuel, el 24 de setembre de 1749. El doctor Artal estava casat amb Rosa Gelat.

Va morir a l'edat de 66 anys. El text del seu òbit ens diu que era originari d'Esterri d'Aneu i fill de Batista Artal i Elena Galceran.

El 5 de novembre de 1776 va dictar testament davant el rector de Vilallonga i disposà que se li celebressin 50 misses al convent de Santa Anna d'Alcover, 50 al convent de Sant Agustí, de la Selva del Camp, i una missa a l'ermita del Roser, de Vilallonga. Morí el 10 de desembre de 1776 i fou enterrat el dia 11. Al funeral hi assistiren 17 sacerdots.

4. **Geroni Aguader**

Era cirurgià de Vilallonga el 1749. Morí el 6 d'abril. El text del seu òbit ens diu que era també doctor en medicina i que fou enterrat a la capella de Nostra Senyora del Rosed de l'església.

El seu funeral es celebrà el dia 22 del mateix mes amb l'assistència de 4 sacerdots i 4 religiosos del convent de Santa Anna d'Alcover.

Estava casat amb Anna Maria Carnicer i un fill seu, Anton, morí el 25 de juliol del mateix any.

Anna Maria Carnicer «viuda del Dr. Geroni Carnicer, metge de la present vila» d'edat 71 anys, morí el 5 de novembre de 1783, i «féu portar son cadàver a la vila de La Selva, y fou sepultat en la Iglésia dels pares agustins de dita vila». Assistiren al trasllat del cos 8 capellans.

5. **Josep Carnicer**

Era cirurgià. Morí en data anterior a gener de 1749. El dia 23 del mateix mes està anotat l'òbit de la seva muller Maria Carnicer i Aguader, ja vidua. Fou enterrada a la capella de Nostra Senyora del Roser de l'església amb l'assistència de 4 sacerdots i 5 religiosos d'Alcover. Havia fet testament en poder del notari del lloc Francesc Albinyana.

Maria Carnicer fou padrina de la germana d'en Pere Virgili, Gertrudis Maria.

6. **Anton Carnicer**

Cirurgià de Vilallonga. Casat amb Josepa Aguader i Carnicer. El 7 de febrer de 1755 perderen una filla de nom Marianna; sis anys després, el 7 de febrer de 1761, un altre fill de nom Josep, i el 12 d'agost de 1765 un altre filla, de nom Maria Antònia.

7. **Anton Blanc**

Cirurgià. Casat amb Teresa Avellà. El 9 de gener de 1769 se li morí una filla de nom Maria Antònia.

El doctor Blanc morí el 30 de novembre de 1773. Era natural de Vilabella i havia fet testament el 31 de maig d'aquest any que es guardava a l'Ajuntament.

El dia 20 de juliol de 1774 morí també un altre fill de nom Anton.

8. **Josep Anton Bassa**

Doctor en medicina i metge de Vilallonga. Casat amb Rita. El 3 de juliol de 1776 se li morí un fill de nom Josep Anton que tenia 4 anys.

La mare del doctor Bassa, Isabel Pascual, de 60 anys, morí a Vilallonga el 12 de desembre de 1783.

9. **Francesc Sales**

Cirurgià de la vila. El 5 de març de 1782, «Morí de edat de vint y vuit anys y vint dias ... lo reverent Francisco Sales, presbitere, licenciado en Sagrada Theologia y vicari de esta parroquial Iglesia, fill llegendat y natural del Sr. Francisco Sales, cirurgià de la present vila y de Magdalena Sales y Soler, natural del lloch de La Secuita d'aquest archiebisbat, conjuges... fou sepultat en la tomba de la capella de Nostra Senyora del Roser de esta parroquial Iglesia ab assistència de 9 sacerdots».

XI. BIBLIOGRAFIA REFERENT A EN PERE VIRGILI

Donem a continuació una llista de les obres més importants dedicades al nostre metge:

BIOGRAFIES

1. COMENGE, Luis, *Apuntes para la biografía de Pedro Virgili*, Barcelona, 1873.
2. FERRER, Diego, *Pere Virgili*, Barcelona, 1963.

MÉDICOS Y MEDICINA

3. ALCOCER, M., *Médicos notables*, Valladolid, 1931.
4. ALVAREZ SIERRA, J., *Diccionario de autoridades médicas*, Madrid, 1963.
5. COMENGE, Luis, *La medicina en Cataluña*.
6. COMENGE, Luis, *Médicos de Antaño*.
7. FERRER, Diego, *Cirujanos del Camp*, Reus, 1968.
8. FERRER, Diego, *Un siglo de la Cirugía en España*, Barcelona, 1962.
9. GARCÍA REAL, E., *Historia de la Medicina en España*, Madrid, 1921.
10. SIGERIST, H., *Los grandes médicos*, Barcelona, 1949.
11. SOLDEVILA, Carles, *Figures de Catalunya*, Barcelona, pàgs. 145-148.

COLEGIOS FUNDADOS POR PERE VIRGILI

12. FERRER, Diego, *Historia del Real Colegio de Cirugía de Cádiz*, Cádiz, 1961.
13. LÓPEZ RODRÍGUEZ, A., *El Real Colegio de Cirugía de Cádiz y su época*, Sevilla, 1969.

14. MUÑOZ, F., *Pedro Virgili, fundador de la Escuela*, «Acta Médica Hispánica» (1950), págs. 172-177.
15. USANDIZAGA, M., *Historia del Real Colegio de Cirugía de Barcelona, 1760-1843*, Barcelona, 1964.

OTROS ESTUDIOS

16. MORERA, F., *Descripción histórica de las estatuas, medallones, bajorelieves y bustos que adornan el frontispicio de las excelentísimas corporaciones Diputación Provincial y Ayuntamiento*, Tarragona, 1865.

JOSEP TRENCHS ODENA

